

ÖYKÜYÜ GÖSTERGEBİLİMLE OKUMAK:
“SONSUZA KALMAK”

Oktay Yivli*

A SEMIOTIC READING OF THE STORY
“SONSUZA KALMAK”

ÖZ: Paris Göstergebilim Okulunun temsil ettiği anlayışa göre edebiyat eserinde birbiriyle ilişkili üç düzlem vardır. Bunlar sırasıyla söylem düzeyi, anlatı düzeyi ve mantıksal-anlamsal düzeydir. Çözümleme işlemine geçilmeden önce kurmaca anlatı kesitlere ayrılır. Söylem düzeyinde kişilerin, zamanın ve uzamın betimlemesi yapılır. Anlatı düzeyinde kişiler ve onların eylemleri işlevler üzerinden değerlendirilir. Kişiler işlev bakımından gönderici, alıcı, özne, nesne, yardımcı ve engelleyici olmak üzere altı farklı görünümde bulunur. Bir anlatı izlenesi eyletim, edinim, edim ve yaptırım olmak üzere dört aşamadan oluşur. Özne, eylemini bu aşamalar içinde gerçekleştirir. Mantıksal-anlamsal düzey, anlatının en derin katmanıdır. Bu düzeyde içerik çözümlemesi yapılır, ilişkileri düzenleyen derin mantığın ne olduğu ortaya konulur. Bu bağlamda karşıtlık, çelişiklik, içermeye ya da bütünleyicilik bağıntıları söz konusudur.

“Sonsuza Kalmak” adlı öykünün söylem düzeyinde beliren kişiler Sunuhi ile eşi, Razi ile ortakları ve Şükran Tur’dur. Metinde belirgin bir tarihsel zaman göstergesi bulunmamaktadır. Merkezi uzam Ayvalık’tır. Şantiye, ev ve düğün yeri bu geniş uzamın içinde yer alır. Bu uzamlardan her birinin bağlamsal ve psikolojik değeri vardır. Anlatısal düzeyde on üç kesit ortaya çıkarılmıştır. Öykünün başında öznenin değer nesnesinden yoksun olduğu görülür. Gönderici, ev sahibi olması konusunda özneyi yüreklendirir. Özne, edinim aşamasında kooperatif için gerekli parayı sağlar. İnşaatta bulunan arkeolojik kalıntılar eylemi aksatır. Özne, kalıntıları

* Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü.

yetkililere bildirmeyi ister ancak bu eylemi yaptığı takdirde ev sahibi olamama riski vardır. Bu eylemi yapmaktan vazgeçer ve yaptırım aşamasında ev sahibi yapılarak ödüllendirilir. Mantıksal-anlamsal düzeyin yerdeğiği doğru-yanlış karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Anlatı kişileri iki gruba ayırır: İdeal olanı yapmak isteyen Sunuhi ve pragmatik olanı yapmak isteyen Razi ile ortakları. Özne, ideal eylemi yapmaktan vazgeçtiği için çelişiklik ilişkisi içine girer. Derin yapıda şu ileti bulunur: Birey toplumun isteklerine uyarırsa kârlı, uymazsa zararlı çıkar. Bu düzeyde aydın sorununa da göndermede bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, anlatı, kısa öykü, eyleyenler, Haldun Taner.

ABSTRACT: Literary works have three interrelated planes according to Paris Semiotics School. These are discourse level, narrative level and logical-semantic level. Before passing to analysis, fictional narrative is divided into sections. People, time and space are described at the level of discourse. People and functions evaluated over their actions at the level of narrative. People have six categories in function: Addresser, addressee, subject, object, and helper and prohibitive. A narrative curriculum consists of four stages: Provocation, competency, action and sanction. The subject performs his action at this stage. The logical-semantic level is the deepest layer of meaning. At this level content analysis is performed and deep logic which governing relations are questioned. In this context there are opposition, contradiction, and inclusion or complementarity relations.

Discourse level of the story called "Sonsuza Kalmak" includes characters named Sunuhi, his wife, Razi and his partners and Şükran Tur. In the text there is no indication of a significant historical time. The central place is Ayvalık. Construction, home and wedding locations are within this large space. Each of these places is contextual and psychological value. Thirteen sections are found at the narrative level. At the beginning of the story the subject lacks the value object. The subject encouraged to be the host by the addresser. The subject provides the money needed for the cooperative at competence stage. The action is hampered by the archaeological remains in the building. The subject wishes to inform the authorities on the remains but if he makes this action, there is a risk of inability to have a home. He stops doing this action and he is awarded by being made a homeowner at the sanction stage. Isotopy of logical-semantic level is based on the true-false opposition. Narrative characters are divided into two groups; Sunuhi who wants to make the ideal and Razi and his partners who want to make the pragmatic. The subject appears in contradiction because of quitting making the ideal for action. The deep structure contains the following message: An individual makes a profit if he meets the community's request, gets harmed if he does not. This level refers also to the intellectual problem.

Keywords: Semiotics, narrative, short story, actors, Haldun Taner.

...

Makalede Haldun Taner’in “Sonsuza Kalmak” öyküsü göstergebilimsel yöntemle çözümlenecek, bu uygulamadan hareketle göstergebilimsel yöntemin, klasik anlatı incelemelerine göre öykü çözümlenmesine ne gibi katkıları olduğu gözlemlenecektir. Çalışmada edebiyat göstergebiliminin serbest bir yorumu kullanılacak, alanın matematiksel-mantıksal dilinden uzak durulacak, elde edilen veriler sözel olarak ifade edilecektir. Girişte ilkin göstergebilimle ilgili bir kuramsal çerçeve sunulacak, ardından inceleme nesnesiyle ilgili bilgiler verilecektir. Adı geçen kısa öykü, inceleme sırasında söylem düzeyi, anlatsal düzey ve mantıksal-anlamsal düzey üzerinden analiz edilecektir.

Ferdinand de Saussure tarafından dil bilimi de içine alacak bir bilim tasarısı olarak öngörülen göstergebilim, 1960’lardan sonra Michael Riffaterre, Umberto Eco, Algirdas Julien Greimas, Roland Barthes, Jean-Claude Coquet, Jacques Fontanille gibi pek çok dil bilimci tarafından geliştirilmiştir. Edebiyat, sanat, sosyoloji, folklor, iletişim gibi pek çok alana uygulanan göstergebilim Saussure’ün öngörüsünün aksine dil biliminin bir bölümü olarak işlemeye başlamıştır.

Pek çok göstergebilimci bu yöntemi edebiyat alanına uygulamış, özellikle Greimas’ın önderliğini yaptığı Paris Göstergebilim Okulu ve Barthes’in çalışmalarıyla anlatı çözümlenmesine ilişkin sistemli bir model ortaya konmuştur. Saussure’ün¹ dil bilimi kuramında gösterge, kilit önem taşıyan bir kavramdır ve göstergeyi oluşturan bileşenlerse gösteren ile gösterilendir. Bu ünlü ikili yapıyı anlatı dünyasına taşıyan Barthes’a göre ise “gösterenler düzlemi anlatı düzlemini, gösterilenler düzlemi ise içerik düzlemini oluşturur.”²

Paris Göstergebilim Okulu’nun geliştirdiği edebiyat göstergebilimi, metin içinde birbirine göndermede bulunan çeşitli katmanları çözümlenmeye çalışan bir inceleme yöntemi önerisiyle ortaya çıkar. Anlatı metinlerindeki katmanlanışı üç düzeyle açıklayan Greimas ve Paris Göstergebilim Okulu’ndan yola çıkan Türk göstergebilimcileri kaynak terimleri kimi nüanslar yaratarak Türkçeye aktarmışlardır. Anlatının dış yapısından derinine doğru aşamalandıran bu katmanlara karşılık olmak üzere Yücel³ anlatım düzlemi, belirim düzlemi, içerik düzlemi adlarını verirken Rifat⁴ aynı düzlemler için sırasıyla söylemsel, anlatsal, mantıksal-anlamsal düzey terimlerini kullanır. Yine aynı katmanlar için Günay⁵ betisel, anlatsal, izleksel düzey; Uçan⁶ ise söylem düzeyi, anlatı

¹ Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*.

² Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*, s. 47.

³ Yücel, *Yapısalcılık*.

⁴ Rifat, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*.

⁵ Günay, *Metin Bilgisi*.

⁶ Uçan, *Yazımsal Eleştiri ve Göstergebilim*.

düzeyi, mantıksal-anlamsal düzey terimlerini yeğlemiştir.

Söylem düzeyinde, kişilerin fizikî ve ruhsal görünüşleri, yaptıkları eylemler, etkileşimde buldukları diğer kişiler değerlendirilir. Hikâye zamanı ile öyküleme zamanı arasındaki farklar, anlatıdaki olayların zaman içindeki gelişimi, olayın/olayların geçtiği mekân ele alınır. Eyleyenlerin anlatı izlencesindeki rollerini, kurmaca kişilerin geçirdikleri dönüşümleri, onların davranışlarını ve eylemlerini gerçekleştirdikleri mekân ve zamanı belirleyebilmek için metin kesitlere ayrılır. Bu işlemlerden sonra söylemin yapısı ortaya konulmuş olur.⁷

Anlatı düzeyi, söylem düzeyindeki sahnelere uygun biçimde bir durumdan bir başka duruma geçildiğini sergiler. İki durum arasındaki ayrım hikâye boyunca bir dönüşüm olduğunu ortaya koyar. Hikâye düzeyinde anlatı kişileri ve eylemler yapılan işlevlere bağlı olarak çözümlenir. Kişiler eyleyen olarak gönderen-gönderilen (alıcı), özne-nesne, yardımcı-engelleyici olmak üzere altı farklı görünümde karşımıza çıkarlar. Eyleyenler, aralarındaki ilişkiler bakımından dört farklı anlam eksenine meydana getirirler. Gönderen-gönderilen arasındaki ilişki iletişim eksenini, özne ile nesne arasındaki ilişki istek eksenini, gönderen ile özne arasındaki ilişki buyrum (sözleşme) eksenini, özne ile yardımcı-engelleyici arasındaki ilişki sınama (güç) eksenini oluşturur. Bir edim sözcüsünün bir durum sözcüsünü etkileyip onu dönüştürmesine anlatı izlencesi adı verilir. Anlatı izlencesinde eyletim, edinim (edinç), edim ve yaptırım olmak üzere dört evre bulunur. İlk evrede (eyletim) gönderici, öznenin bir işi yapmasını ister. İkinci evrede (edinim) özne, eylemi yapılabilmesi için gerekli koşulları hazırlar. Üçüncü evrede (edim) özne eylemini gerçekleştirir. Son evrede (yaptırım) ise gönderici, öznenin eylemini değerlendirir, özne başarılı olmuşsa ödüllendirir, başarısız olmuşsa cezalandırır. Bu evrelerde “mecbur olmak, istemek, gücü yetmek, bilmek, yapmak, olmak” üzere altı kiplik bulunur. Göstergebilimsel özne bir nesneyi isteyendir, buna değer nesnesi adı verilir. Kimi anlatılarda aynı nesneyi arzulayan bir karşı-özne bulunabilir. Alıcı (gönderilen) ile özne aynı eyleyende toplanabilir.⁸

Mantıksal-anlamsal düzey (izleksel düzey) anlatının en derin, en soyut katmanını oluşturur. Metnin derin kısmında bulunabilecek yan anlamlar, çağrışımsal değerler, simgeleştirmelerin ortaya çıkarılacağı aşamadır. Bu düzeyde içerik çözümlemesi yapılır. Söylem ve hikâye düzeylerinde saptanan ilişkileri düzenleyen derin mantığın ne olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılır. Derin düzeyde kişiler arasında karşıtlık, çelişiklik, içirme ya da bütünleyicilik olmak üzere üç türlü bağıntı vardır. Saptanan bu ilişkiler göstergebilimsel dörtgen üzerinde somutlaştırılır.⁹

⁷ Rifat, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, s. 35-40; Günay, *Metin Bilgisi*, s. 191-194; Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, s. 84-86.

⁸ Rifat, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, s. 40-44; Günay, *Metin Bilgisi*, s. 194-203; Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, s. 78-84.

⁹ Yücel, *Yapısalcılık*, s. 136-145; Rifat, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, s. 45-47; Günay, *Metin Bilgisi*, s. 204-208; Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, s. 86-90.

Göstergebilimsel çözümlemede metni kesitlere ayırmak anlatıyı doğru açımlayabilmek için önemli bir adımdır. Kesit ise “aralarında bir dayanışma bağıntısı bulunan mantıksal bir çekirdekler dizisidir.”¹⁰ Metni kesitlere ayırırken tipografik işaretler, uzamsal ve zamansal belirteciler, dönüşümler çözümleyici için ipuçları oluşturur.¹¹

Haldun Taner’in *Yalıda Sabah*¹² kitabından alınan “Sonsuza Kalmak” öyküsünü çözümlemeye geçmeden önce okuru bilgilendirmek için kısa anlatının genel bir özeti yapılacaktır. Emekli öğretmen Sunuhi Bey, geçkince yaşına rağmen henüz ev sahibi olamamıştır. Eşinin eniştesi becerikli iş adamı Razi Bey Ayvalık’ta bulunan bir araziye ucuza alıp üzerine kooperatif kurar ve Sunuhi Bey’in de bu kolaylıktan yararlanmasını sağlar. Gereken ön ödeme Sunuhi Bey ve kooperatif üyeleri tarafından yapılır ve evlerin inşaatına başlanır. Ancak inşaat sırasında yer altından arkeolojik kalıntılar çıkar. Sunuhi Bey insanlık borcu olarak gördüğü bu durumu müze müdürüne bildirmeye karar verir. Eşi böylesi bir edimi önlemek için Razi Bey’e haber verir. Razi Bey, durumun bildirilmesine karşıdır çünkü devlet bundan haberi olursa inşaatı durdurur ve ucuza alınan arazi elden çıkar. Sunuhi Bey, doğru bildiği şeyi yapmak ile menfaati arasında kalır, iç çatışma yaşar. Eşi de onun karşısında yer alır. Kooperatifin önde gelenlerinden kimisi tehditle kimisi iknaya Sunuhi Bey’i kararından vazgeçirmeye çalışırlar. Kooperatif toplantısında Sunuhi Bey de yönetime seçilir. Müze müdürü Şükran Tur, burs almış ve yurt dışına çıkış hazırlıkları için kasabadan ayrılmıştır. Bu arada başkarakter, böbreklerinden ciddi bir rahatsızlık geçirir. Bu süreçte ölümlü dünyada yaşadığını ve küçük şeyler için konu komşuyu kırmamak gerektiğini düşünür. Arkadaşlarıyla bir düğünde karşılaşmış barışır, eğlenirler. Asariatika niteliği taşıyan taşların foseptik çukurlarının duvar inşasında kullanıldığı öğrenilir. İronik olarak toprağın altında bulunan bu taşlar yeniden gömülmüş ve sonsuza uğurlanmıştır.

1. Söylem düzeyi

On üç kesitten oluşan “Sonsuza Kalmak” öyküsü bütünüyle benöyküsel anlatıcı, yani olayların merkezinde bulunan başkarakter tarafından aktarılır. Anlatıdaki bütün değerlendirmeler, yorumlar benöyküsel anlatıcının öznel ve içten odaklanmasıyla sunulur. Öyküdeki temel karakterler bir yanda Sunuhi Bey ve eşi, öte yanda Razi Bey ve arkadaşlarıdır. Kasaba müzesinin müdürü Şükran Tur ise anlatıda sözü geçen ancak eylemde bulunmayan bir karakterdir. Sunuhi Bey emekli öğretmendir. Onca yıl çalışmasına rağmen ev sahibi olamamıştır. Etik değerlere sahip, sorumluluğunun

¹⁰ Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*, s. 118.

¹¹ Uçan, *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*, s. 30.

¹² Haldun Taner, *Yalıda Sabah*, s. 122-133.

bilincinde, namuslu, dürtüst bir kişidir. Sunuhi Bey'in eşi ise onun romantik kimliğine karşıt olarak pragmatik bir kişiliğe sahiptir. İdeal olandan çok reel olanı yapmaktan yanadır. Bunca yıl öğretmenlik yaptığı hâlde mal mülk sahibi olamadığı için Sunuhi'yi hor görür. Razi Bey girişimci ve uyanık bir müteahhittir. Kooperatif kurup bu yolla inşaat etkinliğinde bulunur. Razi Bey'in ortakları ise Nuri İskeçe, Sırrı Erdem ve Gavsı Bey'dir. Nuri İskeçe eski İttihatçılardan olduğunu ileri süren, zorba, tehditkâr bir adamdır. Emekli komiser Sırrı Erdem ise polislik geçmişine rağmen tehditle değil iknayla işlerini çözümler. Gavsı Bey emekli Danıştay üyesidir. Kültürlü, güngörmüş biridir ancak diğer arkadaşları gibi kendi menfaatini kamusal ahlakın önüne koyar. Sunuhi Bey, arkeolojik kalıntılara sahip çıkması bakımından olumlu niteliğiyle öne çıkarken onun dışındakiler kendi yararlarını öne alan kişiliklerdir.

Öyküdeki ilk mekân Ayvalık'tır. Bu açık uzam öykü kişilerini bir arada tutan bir ada, bir daire işlevi görür. Böylece anlatının sınırları bu uzamsal göstergeyle sınırlandırılmış olur. İkinci uzam şantiyedir. Şantiye göstergesi kooperatifin kurumsal varlığına ve kooperatifin gerçekleşiyor olmasına gönderimde bulunur. Anlatıdaki dengeyi bozan asariatika değeri taşıyan taşlar yine bu inşaat uzamında bulunur. Sunuhi'nin oturduğu eve getirilen bu taşlar hikâyenin çatallaşmasına neden olur. Anlatının üçüncü uzamı Sunuhi'nin evidir. İçinde oturan kiralık ev, sahip olunacak evin karşıtıdır ve bu uzam Sunuhi için ikna odasına dönüşür. Eşi, Razi Bey ile ortakları ikna ve tehditle bulunan taşları müzeye bildirme kararından onu bu mekânda vazgeçirmeye çalışırlar. Bu arada anlatıya yalnızca adlarıyla dâhil olan Silifke ve Ankara mekânları, Sunuhi tarafından aranan kişi Şükran Tur'u içinde barındırdığı için anlatı dünyasında yer alır. Bu şehirler öykünün merkezî uzamından uzaklıklarını ortaya koyarak bulmanın olanaksızlığına işaret ederler. Son mekân ise düğün evi/yeridir. Bu kurmaca yerin olumlu çağrışımına uygun biçimde Sunuhi ile Razi ve ortakları barışırlar.

Öyküde dış dünyaya gönderme yapan zaman belirginlik taşımaz. Sunuhi Bey'in kooperatife girişiyle inşaatın başlaması arasında ne kadar sürenin geçtiği belirtilmez. Ancak inşaatın başlaması ve değerli taşların bulunmasını izleyen iki günde Razi Bey ve ortakları Sunuhi'yi taşları müzeye bildirme kararından vazgeçirmek için sökün edip gelirler. Burada tarihsel bir zaman ifadesi yoktur ancak dış dünyaya iki üç günlük süre ile bir gönderimde bulunulmuş olur. Bundan üç gün sonra hissedarlar toplantısı yapılır. Sunuhi hastalanır, o iyileştikten iki ay sonra da inşaat biter. Sunuhi'nin hastalığının epeyce uzun sürmüş olması gerekir, zira bu arada inşaat bitmiştir. Ancak bu süre metinde reel olarak belirtilmemiştir.

2. Anlatı Düzeyi

İlk kesit öyküye giriş için bir özetleme, bir raporla başlama şekline denk düşer. Bu bölümde öykünün olası öznesinin (Sunuhi) değer nesnesinden (ev sahibi olma) ayrı olduğunu öğreniriz. Yine aynı kesitte göndericinin (Razi Bey) özneyi değer nesnesini elde etmesi konusunda yüreklendirdiğini ve bu teşvikten sonra aralarında gerçekten bir sözleşme yapıldığını görürüz. Bu kesitte öznenin işini kolaylaştırdığı için, değer nesnesini elde etmesi konusunda özneye yardımcı olduğu için göndericinin (Razi Bey) aynı zamanda ikinci bir eyleyen, yani yardımcı rolüyle donatıldığını anlarız. Başlangıçta öznenin evi yoktur, bu kesitte bir durum sözcüğü söz konusudur. İlk kesit anlatı izlencesindeki eyletim aşamasını oluşturur. Bilindiği gibi eyletim aşamasında gönderici öznenin bir eylemi yapmasını ister. Bu bağlamda Razi Bey, kooperatife Sunuhi'nin de katılarak bir ev sahibi olmasını ister.

Özne (Sunuhi) ikinci kesitte şimdiki kadar elde edebildiği kimi kıymetleri paraya çevirerek kooperatif üyesi olmak için gerekli koşulu sağlar, peşinatı göndericiye teslim eder. Bu bölüm anlatı izlencesindeki edinim (edinç) aşamasına karşılık gelir. Edebiyat göstergebilimine göre bu evrede özne kendisinden istenilen edimi yerine getirebilmek için gerekli donanımı hazırlar.

Üçüncü kesitten son kesite kadar uzanan metin parçası edim aşamasını oluşturur. Öznenin (Sunuhi) ev sahibi olmak konusundaki edimini gerçekleştirme için aylık ödemelerini yapması ve kooperatif inşaatının bitmesini beklemesi gerekmektedir. Ancak anlatının bu kısmında inşaattan arkeolojik değeri olan ve üzerinde kabartma resimler bulunan taşlar çıkar. Özne dördüncü kesitte, bulunan değerli taşları müzeye bildirmeyi ister. Böylece bu kesitten itibaren temel izlenceye paralel olarak ikincil bir anlatı izlencesi daha ortaya çıkar. İlk anlatı izlencesinin hedefi ev sahibi olmaktır. İkinci anlatı izlencesinin hedefi ise bulunan taşların müzeye ihbar edilmesidir. İkinci anlatı izlencesinde başkarakterin eşi engelleyici rolünde öznenin (Sunuhi) karşısında konumlanır. Özne, bu eylemi yapmanın doğru olacağını düşünürken engelleyici (eşi) bu davranışın doğru olmadığını bildirir.

Özne, beşinci kesitte ilk kanıtları destekleyen ve üstünde rölyef bulunan yeni taşlar daha tespit eder. Altıncı kesitte ilk anlatı izlencesinin göndericisi ve yardımcısı olan Razi Bey, bu haberi duyup çıkagelir. İkinci engelleyici (Razi Bey), öznenin ikinci anlatı izlencesinin edimini yapmamasını, arkeolojik kalıntıların müzeye bildirilmesi durumunda ucuza aldıkları arsanın ellerinden çıkacağını, öznenin ev sahibi olamayacağını, kendilerinin de zarar göreceğini anlatır. Yedinci kesitte özne (Sunuhi) birinci engelleyicinin (eşi) ikinci engelleyiciyi (Razi Bey) devreye soktuğunu anlar. Sekizinci kesitte özne, bir yandan birinci engelleyicinin (eşi) ikna çabaları, öte yandan vicdanının sıkıştırmaları arasında kalır. Özneye göre bulunan değer nesnelere geçmişten geleceğe

gidecek sanat eserleridir ve bunun mutlaka korunması gerekmektedir.

Dokuzuncu kesitte öznenin karşısına ikinci anlatı izlencesindeki eylemi yapmaması için yeni engelleyiciler çıkar. Üçüncü engelleyici (Nuri İskeçe) onu tehdit ederek, dördüncü engelleyici (Sırrı Erdem) herkesin yararını gündeme getirerek, beşinci engelleyici (Gavsi Bey) Anadolu'nun her tarafının uygarlık artışıyla dolu olduğunu, buna göre hareket edilirse ev yapmanın imkânsız olduğu argümanını öne sürerek özneyi eyleminden vazgeçirmeye çalışırlar. Onuncu kesitte özne, engelleyicilerin tehditleri yüzünden korku yaşar, öte yandan alıcıya (Müze Müdürü Şükran Tur) ulaşamaz. İkinci anlatı izlencesinde öznenin göndericisi kendi vicdanıdır. On birinci kesitte değer nesnesi (asariyatıklar) engelleyiciler tarafından öznenin evinden alınır.

Özne on ikinci kesitte ciddi bir rahatsızlık geçirmiş, hastalığı epeyce sürmüştür. Bu süreçte ikinci anlatı izlencesinin eylemini yapmaktan, yani inşaatta bulunan değerli taşları müzeye bildirmekten vazgeçer. Özne böylece ana anlatı izlencesinin değer nesnesini (ev sahibi olma) isteme yoluna tekrar girmiş olur. Özne açısından bu iki izlençe çatallaşmaktadır. İkinci izlençe takip edildiği takdirde birinci izlençe başarısızlığa uğrayacak, onun yoksun olduğu asıl değer nesnesinden, ev sahibi olmaktan uzaklaşmış olacaktır. Son kesitte ikinci anlatı izlencesinin bütün engelleyicileri öznenin yanında yer alır. Çünkü özne ikinci anlatı izlencesini takip etmekten vazgeçmiş, temel anlatı izlencesinde kendisinden istenilen eylemi gerçekleştirmiştir. Temel anlatı izlencesinin göndericisi (Razi Bey) hakkı olan evi vererek onu ödüllendirir. Öykünün son kesiti anlatı izlencesinin yaptırım aşamasına denk düşmektedir. Böylece hikâyenin tamamını düşündüğümüzde özne (Sunuhi), asıl değer nesnesinin (ev sahibi olma) aynı zamanda alıcısı konumundadır.

Başlangıç durumundayken özne, asıl değer nesnesi eve sahip değildir. Sonuç durumunda değer nesnesini elde eder, özne-nesne bağlaşımları tamamlanır. Eyletim düzlemde özne, göndericiyle (Razi Bey'le) bir anlaşma yaparak ev sahibi olmayı ister. Edinim evresinde yapmayı istemek kipliği devreye girer. Edim evresinde özne, ikinci anlatı izlencesinin eylemini yapmaktan vazgeçerek değer nesnesini garanti eder. Yaptırım evresinde vaat edilen eve kavuşur. Ödediği bedel vicdanî bir yaralanmadır. İki anlatı izlencesinin öykü içindeki ilişkisi koşullu birleşik cümle yapısını andırır. Temel anlatı izlencesinin gerçekleşme koşulu, ikinci anlatı izlencesinin icra edilmemesidir. Böylece ikinci anlatı izlencesinin barındırdığı olumsuz koşul, temel anlatı izlencesinin başarısını sağlamıştır.

3. Mantıksal-Anlamsal Düzey

İzleksel düzey olarak da adlandırılan bu katman anlamın en derin aşamasıdır. Başkarakter başlangıç durumundayken ev sahibi değildir, ev sahibi olmayı ister. Bu

yoksunluktan kurtulmak için bir edinim nesnesine gerek duyar. Bu, kooperatif üyeliğine girmek için istenen peşinattır. Anlatıda olmamak, istemek, yapmayı istemek, olmak kiplikleri söz konusudur.

Temel anlatı izlencesindeki ev sahibi olma durumu, kooperatif inşaatından çıkan arkeolojik kalıntılar nedeniyle bir süreliğine askıya alınır. Özne buluntuların yetkililere bildirilmesi gerektiğini düşünür. Oysa bu eylem yapıldığında arazi kamulaştırılıp üyelerin ev sahibi olamama durumu söz konusudur. Bu paradokstan ötürü derin düzeyin anlamsal yerdeşliği doğru-yanlış karşıtlığı üzerine kurulmuş olur.

Ortaya çıkan beklenmedik durum karşısındaki tutumlarına göre anlatı kişileri ikiye ayrılır: İdeal olanı yapmak isteyen Sunuhi ve pragmatik olanı yapmak isteyen Sunuhi'nin eşi, Razi ile ortakları. Eylem içinde göremediğimiz için Şükran Tur'u tarafsız bir kişilik olarak düşünmek mümkündür. Sunuhi doğru olan değerleri temsil ederken karşısındakiler yanlış değerleri savunarak günü kurtarmak isterler. Bir süre doğru ve yanlış değerleri savunanlar karşıtlık ilişkisi oluştururlar. Özne, öykünün sonunda doğru bildiğini yapmaktan vazgeçerek yanlışla göz yumduğu için çelişiklik ilişkisi içine düşmüş olur.

Özne, başlangıçta değer nesnesiyle ayrışım içinde bulunurken Razi'nin kooperatif önerisini kabul ederek bir dönüşüm geçirir. İnşaatla değerli taşların bulunması ve bu olayı ihbar etmeyi istemesi özneyi, değer nesnesini kaybetmenin eşğine getirir. Bundan vazgeçerek ödülünü alır, ev sahibi olur. Sonuç durumunda özne değer nesnesiyle bağlaşım içinde bulunur.

Derin yapıda şöyle bir ileti vardır: Toplumun/çoğunluğun beklentilerine, isteklerine uygun hareket edildiğinde bundan herkes kârlı çıkar, aksi takdirde birey durumdan zararlı çıkar ve toplum tarafından günah keçisi ilan edilir. Bunun yanı sıra Danıştay emeklisi Gavsî'nin tutumu üzerinden aydın sınıfına getirilen bir eleştiri bulunmaktadır. Gavsî Bey'in argümanı Anadolu'nun arkeolojik kalıntılarla dolu olduğu, kalıntılara göre hareket edildiği takdirde hiçbir inşaatın yapılamayacağıdır. Diğer bir eleştiri emekli öğretmen Sunuhi üzerinden yine aydına getirilir. Sunuhi'nin okumamış kadınların okumuş kadınlara karşı alerjilerinin olduğunu ileri sürmesi feminist kuram açısından eleştirel bir tutumdur.

KAYNAKLAR

- Barthes, Roland, *Göstergebilimsel Serüven*, (7. bs.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
Günay, V. Doğan, *Metin Bilgisi*, (3. bs.), İstanbul: Multilingual, 2007.
Rifat, Mehmet, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
_____, *Metnin Sesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

- Saussure, Ferdinand de, *Genel Dilbilim Dersleri*, (çev. Berke Vardar), İstanbul: Multilingual, 1998.
- Taner, Haldun, *Yalıda Sabah*, (2. bs.), Ankara: Bilgi Yayınevi, 1986.
- Uçan, Hilmi, *Yazımsal Eleştiri ve Göstergelilim*, İstanbul: Perşembe Kitapları, 2002.
- _____, *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*, Ankara: Hece Yayınları, 2003.
- Yücel, Tahsin, *Yapısalcılık*, İstanbul: Can Yayınları, 2005.